

Türkiyə ədəbiyyatşünası Orhan Okayın sənət, mədəniyyət, ədəbiyyat haqqında fikirlərinə bir nəzər

Aygün Ələkbərzadə

AMEA Ziya Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutu
E-mail: aygun.alakbarzade91@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0002-5693-6679>

Xülasə. Bu tədqiqatda Orhan Okayın sənət, mədəniyyət və ədəbiyyata dair fikirləri müxtəlif aspektlərdən araşdırılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, Orhan Okay sənəti yalnız estetik bir ifadə forması kimi deyil, insanın varoluşunun və bir toplumun mədəni kimliyinin güzgüsü kimi dəyərləndirmişdir. Onun fikrincə, ədəbiyyat millətin düşüncə tərzini, dəyərlər sistemini və tarixi şüurunu formalaşdıran əsas vasitələrdən biridir.

O.Okay, xüsusilə Qərbləşmə dövrü Türk ədəbiyyatını sadəcə imitasiya prosesi kimi yox, daxili zərurət və tarixi şərtlərin doğurduğu mürəkkəb bir dəyişmə mərhələsi kimi şərh etmişdir. O, bu dövrdə meydana çıxan ədəbi janrları və ideya dəyişikliklərini tənqidi şəkildə təhlil etmiş, Qərb təsirlərinin milli zəminlə toqquşmasını və bir sintez yaratma prosesini ön plana çıxarmışdır. Bəşir Fuad, Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Tanpınar və Necip Fazıl kimi şəxsiyyətlər üzərində apardığı araşdırmalar onun ədəbi şəxsiyyətləri yalnız biqrafik çərçivədə deyil, həm də ideoloji, estetik və mədəni kontekst daxilində təqdim etdiyini göstərir.

Orhan Okayın mədəniyyət anlayışı isə ənənə və yeniliyin qarşıdurması yox, vəhdəti üzərində qurulmuşdur. O, milli dəyərlərə söykənmədən həyata keçirilən modernləşmənin köksüz qalacağını vurğulamış, ədəbiyyatı isə bu tarazlığın qoruyucusu kimi dəyərləndirmişdir. Araşdırma nəticəsində məlum olmuşdur ki, Orhan Okayın elmi irsi Türk ədəbiyyatşünaslığında mədəni yaddaşın qorunması və estetik düşüncənin inkişafı baxımından xüsusi yer tutur.

Açar sözlər: Orhan Okay, Türk ədəbiyyatı, mədəniyyət, sənət anlayışı, batılılaşma, Yeni Türk ədəbiyyatı, ədəbiyyat tarixi.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 25.04.2026; qəbul edilib – 27.05.2026

An Overview Of The Ideas Of Turkish Literary Scholar Orhan Okay On Art, Culture, And Literature

Aygun Alakbarzadeh

Abstract. In this study, Orhan Okay's views on art, culture, and literature are examined from various perspectives. It is determined that Orhan Okay regarded art not only as a form of aesthetic expression but also as a mirror of human existence and the cultural identity of a society. In his opinion, literature is one of the main means that shape a nation's way of thinking, system of values, and historical consciousness.

O.Okay interpreted Turkish literature of the Westernization period not as a mere process of imitation, but as a complex stage of transformation brought about by internal necessity and historical conditions. He critically analyzed the literary genres and ideological changes that emerged during this period, emphasizing the confrontation of Western influences with the national foundation and the process of creating a synthesis. His studies on figures such as Bəşir Fuad, Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Tanpınar, and Necip Fazıl demonstrate that he presented literary personalities not only within a biographical framework, but also in an ideological, aesthetic, and cultural context.

Orhan Okay's understanding of culture is based not on the conflict between tradition and innovation, but on their unity. He emphasized that modernization carried out without relying on national values would remain rootless, and he regarded literature as the guardian of this balance. The study concludes that Orhan Okay's

scholarly legacy holds a special place in Turkish literary studies in terms of preserving cultural memory and fostering the development of aesthetic thought.

Keywords: *Orhan Okay, Turkish literature, culture, concept of art, Westernization, New Turkish literature, literary history*

Article history: received – 25.04.2026; accepted – 27.05.2026

Giriş / Introduction

Türk ədəbiyyatşünaslığının XX əsrdə yetişdirdiyi ən mühüm simalardan biri olan Prof. Dr. Orhan Okay, yalnız bir ədəbiyyat tarixçisi deyil, eyni zamanda mədəniyyət tarixçisi, estetika filosofu və sistemli bir tədqiqatçıdır. Onun elmi irsi klassika ilə müasirlik arasında körpü yaratmaq, Qərb təsirlərini milli kimlik prizmasında dəyərləndirmək və ədəbi hadisələri dövrün sosial-mədəni kontekstində şərh etmək baxımından xüsusilə diqqətəlayiqdir. O.Okayın əsərlərində ədəbiyyat yalnız bədii yaradıcılıq sahəsi kimi deyil, həm də bir mədəniyyətin, bir dünya görüşünün və bir tarixi şüurun təzahürü kimi təqdim olunur.

Bu tədqiqatın məqsədi Orhan Okayın sənət, ədəbiyyat və mədəniyyət anlayışına dair fikirlərini sistemləşdirmək, onun ədəbiyyata və sənətə yanaşma metodunu təhlil etmək, eyni zamanda Yeni Türk Ədəbiyyatının formalaşma-

sında onun baxışlarının rolunu müəyyənləşdirməkdir. Araşdırmada əsas diqqət müəllifin “Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı”, “Sanat ve Edebiyat”, “Beşir Fuad”, “Ahmet Mithat Efendi”, “Ahmet Hamdi Tanpınar” kimi əsərlərində irəli sürdüyü ideyalara yönəldilmişdir. Bununla yanaşı, onun mədəniyyət, modernləşmə, milli şüur və estetik düşüncə ilə bağlı fikirləri də ayrıca nəzərə alınmışdır.

Mövzunun aktuallığı ondan ibarətdir ki, Orhan Okayın baxışları bu gün də Şərq-Qərb münasibətləri, mədəniyyətlərarası dialoq və milli ədəbiyyatın inkişaf istiqamətləri kontekstində böyük elmi və nəzəri əhəmiyyət daşıyır. Onun düşüncələri yalnız keçmişin deyil, həm də müasir dövrün mədəni və ədəbi problemlərinə işıq tutan bir fikir mənbəyi kimi qiymətləndirilə bilər.

Əsas hissə / Main part

“Sənət” sözü tarix boyu çoxsaylı və müxtəlif təriflərlə izah olunmuşdur. Sənətin fərqli təriflərinin mövcud olmasının əsas səbəblərindən biri onun fərdi mənalandırmaya meyilli olmasıdır. Bu baxımdan dəyərləndirildikdə, sənətkarların sayı qədər sənət tərfi mövcuddur” [Okay: 2015, s.19]. Sənət, elm sahələri kimi sərhədləri dəqiq müəyyənləşdirilmiş bir sahə deyildir. Buna görə də onun tərifini hər kəs üçün eyni şəkildə vermək mümkün olmur. Bu səbəbdən O.Okay, sənətin digər dəyərlər arasında ən mürəkkəb və anlaşılması ən çətin olan olduğunu ifadə etmişdir [Okay: 2015, s.13].

Bundan əlavə, sənət daim dəyişmə və formalaşma halındadır. Bu səbəbdən də sənətə konkret bir çərçivə çəkmək çətindir.

Sənətkar, ətrafındakı ünsürləri öz daxili dünyasında yoğuraraq, öz təcrübəsi və birikim-

ləri ilə formalaşdırır və bir əsər ortaya qoyur. Bu proses dəyişən, inkişaf edən və hər bir sənətkarın öz daxili dünyasına uyğun şəkildə formalaşan bir prosesdir [Selçuk: 1994, s.10].

Sənətin sərhədlərini müəyyənləşdirmək çətin olduğundan, O.Okay, sənətin nə olduğu yox, nə olmadığı mövzusunda toxunaraq bu sərhədləri daraltmağa çalışır. Sənət – ehtiras deyil, bacarıq deyil, oyun deyil, fantaziya deyil, vəhm deyil, xəstəlik deyil [Okay: 2015, s.18–19]. Burada işlədilən “deyil”lər sənətin sərhədlərini az da olsa daha aydın hala gətirmək məqsədi daşıyır [Okcu: 2020, s.56].

Sənətin dəqiq tərfi verilə bilmədiyi üçün hər bir sənətkar öz sənət anlayışına uyğun əsərlər ortaya qoyur. Bu səbəbdən sənətkarın sənət anlayışını necə mənalandırdığı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu kontekstdə Orhan Okayın

əsərlərindən çıxış edərək, onun sənətə dair düşüncələri araşdırılacaq və sənətin nə olduğu və nə olmadığı məsələsi dəyərləndiriləcəkdir.

Sənət, insanın xarici aləmdəki əşyaları, anlayışları və vəziyyətləri yenidən mənalandırma formasıdır. Buna görə də sənətkar üçün xəyal dünyası sönməyəcək bir od kimidir və onu daim qidalandırır. Sənətkar gündəlik həyatdan aldığı bir əşyanı, vəziyyəti və ya anlayışı xəyal dünyasında yoğuraraq onu heykələ, tabloya, memarlığa, teatra, şeirə çevirir. Lakin sənəti və sənətkarı bəsləyən bu “xəyal” mənbəyi sərhədsiz və realıqdan tam uzaq bir mövqedə də deyil.

O.Okaya görə milli ədəbiyyat türk dilində yazılmış əsər deməkdir. Bir milləti formalaşdıran ünsürlər arasında ən qüvvətli dildir və bu, millətin özünü ifadə vasitəsidir. Bu baxımdan mövzusunə baxılmadan, ədəbi dəyər daşdığı müddətcə, türkcə yazılmış hər bir əsər milli ədəbiyyat hesab olunmalıdır [Okay:1998, s. 18–19].

Milli ədəbiyyat anlayışını bu cür dəyərləndirən O.Okay üçün, çox tənqid edilən, hətta “zümrə ədəbiyyatı” ittihamı ilə qarşılaşan divan ədəbiyyatı da, ictimai mövzulardan uzaq şeirlər yazan Əhməd Həşim də milli xarakter daşıyır.

“Türk tarixinin hər dövründə, dilimizin tarixi və coğrafi hər inkişaf mərhələsində, hər cür mövzuda, rəsmi sərhədlərimizin içində və ya xaricində, ən gözəl türkcə ilə yazılmış və ədəbi dəyər daşıyan hər əsər milli ədəbiyyat çərçivəsinə daxil olur. Deməli, İkinci Məşrutıyyətdən sonra ortaya çıxan və özəl adı *Milli ədəbiyyat* olan ədəbi cərəyanı bir tərəfə qoysaq belə, Orxon kitabələrindən başlayaraq, hətta divan şeirimizdə belə bir çox əsəri bu tərifə görə milli ədəbiyyat məhsulu saymaqda heç bir maneə yoxdur” [Okay:1998, s.2-3].

O.Okayın bu fikirlərindən çıxarılan nəticə belədir: Ədəbiyyatımızda 1911-1923-cü illəri əhatə edən və bir dövr adı kimi tanınan Milli ədəbiyyat anlayışı vardır. Bu düşüncəni mənimsəyən sənətkarlar əsərlərini, milli mövzuları milli bir dildə ifadə etməklə məhdudlaşdırırlar. Bununla yanaşı bir də millətin daxilindən çıxan və ondan ayrı düşünülə bilməyən sənətçi və ədəbiyyat anlayışı mövcuddur. Bu qrup üçün əsas meyar əsərin yazıldığı dildir. O halda türkcə yazılmış hər bir ədəbi əsər milli ədəbiyyata daxil edilə bilər. Çünki əsər, yarandığı millətin içində yoğrulmuşdur.

O.Okay, “Sənət və ədəbiyyat yazıları” adlı əsərində Əhməd Həşimin şeirlərindən bəhs edərkən, şairi – ümumən sənətkarı – bəsləyən mənbələrə də toxunur:

“Bir sənətkar üçün ilk və ən mühüm qaynaq, şübhəsiz ki, onun öz şəxsiyyəti və bu şəxsiyyəti formalaşdıran bioloji və psixoloji şərtlərdir. Əslində onun bu və ya digər sənət cərəyanını qəbul etməsi də, onu öz şəxsiyyətinə uyğun hesab etməsi ilə bağlıdır” [Okay: 2015, s. 207].

O.Okay bu sözlərlə sənətkarın fərdi tərəfinə diqqət çəkir. Bununla belə, fərdi təkbəşinə düşünmək asan deyil. Sənət əsəri həm fərdi, həm milli, həm də bəşəri xarakter daşdığına görə, onu yaradan sənətkar üçün də bu amillər əhəmiyyətliyədir. Sənətkar üçün ən mühüm qaynaq isə onun daxilindən çıxdığı cəmiyyətdir. O, özünü yetişdirən cəmiyyətin mədəni ünsürlərindən bəslənərək əsər yaradır.

O.Okay mədəniyyətin iki fərqli tərəfini qeyd edir: *ali mədəniyyət və xalq mədəniyyəti*. Yüksək mədəniyyət ziyalılar və sənətkarlar tərəfindən formalaşdırılan mədəni dairədir. Xalq mədəniyyəti isə xalqın əsrlər boyu yaratdığı mədəni sahədir. Okay belə deyir:

“Xalq mədəniyyətinə əsaslanmayan bir yüksək mədəniyyət, daxil olduğu millətə yad qalmağa məhkumdur” [Okay:1971, s. 17–18].

Bu fikirlə sənətkarın qidalanmalı olduğu əsas mənbənin xalq mədəniyyəti olduğunu vurğulayır.

Xalq mədəniyyətinin gec sənayeləşən ölkələrdə daha az dəyişdiyini deyən O.Okay, türk mədəniyyətinin də bu qrupa daxil edilə biləcəyini bildirir. O, xalq mədəniyyətinin, yüksək mədəniyyətdən fərqli olaraq, sənətdə zövqdən çox praktikliyə əhəmiyyət verdiyini vurğulayır:

“...Əşyanın və ya quruluşun üzərinə əlavə edilən zövq mədəniyyəti meydana gətirir. Buna ümumi olaraq ‘naxış’ deyirəm. Düz bir xalça, kilim, divar yalnız ehtiyacı ödəyir. Onların üzərinə naxış vurulduqda mədəniyyət başlayır. Bu naxış isə bizim millətimizə məxsusdur...” [Okay: 1998, s. 18].

Buradan görünür ki, sənətkarın bəsləndiyi əsas mənbə, mənsub olduğu millətin mədəni ünsürləridir. Milli qaynaqlara dönüşün zəruriliyi Orxon yazılarından bu yana vurğulanan bir anlayışdır. Çayın yatağı zamanla dəyişə bilər, lakin mənbəyi dəyişməz. Ədəbiyyatımızda da

Tanzimat, Cümhuriyyət və sadələşmə hərəkətləri ilə istiqamət dəyişsə də, qaynaq həmişə millət olmuşdur [Okay:1998, s. 179–180].

Sənətin tərifini verərkən əslində sənətkarın da sərhədləri müəyyənləşir. Sənət, ətraf aləmdəki ünsürləri daxili dünyada mənalandırmaqdır və bu fəaliyyəti həyata keçirən isə sənətkardır. S.K.Yetkin bunu belə izah edir:

“Sənətkar təbiət və insanlıq qarşısında səmimi həyəcanlar keçirir... Xəyal gücü (muhayilə) hərəkətə keçir” [Yetkin:1938, s. 21].

S.K.Yetkinin “muhayilə” dediyi anlayışı, O.Okay *“idraki proses”* kimi adlandırır və bunu “obyektdən subyektə keçid” olaraq izah edir. Yəni insan gördüyü bir varlıqdan və ya anlayışdan yola çıxaraq, öz təcrübələri ilə yeni mənə yaradır. Məsələn, ulduzların bəzi şəkillərə (ay, qartal, gəmi və s.) oxşadılması idrakın nəticəsidir. Bu proses yalnız xarici təsirlərdən deyil, insanın biliyindən və daxili dünyasından da qaynaqlanır [Okay:1971, s. 1–2].

Sənətkarın əsas vəzifəsi gördüyü və hiss etdiyi ünsürləri yoğuraraq bir sənət əsərinə çevirməkdir. Bunu bəzən sözlə, bəzən sədalarla, bəzən rənglə, bəzən də daşla həyata keçirir: *“Həqiqi sənətkar bir yaradıcıdır...”* [Yetkin:1938, s. 22].

Bu baxımdan sənətkarın bir alt vəzifəsinin də cəmiyyətin yaddaşını diri saxlamaq olduğunu deyə bilərik. Timuçin isə qeyd edir: *“Sənətkar yoxdan var edən deyil, var olandan var edən şəxsdir”* [Timuçin:2013, s. 197].

O.Okay, sənətkarın yaradıcı ola bilməsi üçün onun azad buraxılmalı olduğunu vurğulayır: *“Mənə görə doğrusu, nazlı bir varlıq olan sənətkarı öz dünyasında rahat və azad buraxmaqdır”* [Okcu: 2020, s.92].

Sənətkarın hər hansı bir ideologiya ilə məhdudlaşdırılması doğru hesab olunmur. Onun əsas məqsədi həqiqəti, gözəlliyi və yaxşılığı axtarmaqdır [Okay:2015, s. 15].

Nəticə etibarilə, sənətkarı formalaşdıran psixoloji, sosial və mədəni bütün amillər onun yaradıcılığında əks olunaraq bir bütövlük təşkil edir və ortaya çıxan əsər də bu bütövlüyün məhsulu olur.

O.Okayın qərbləşmə dövrü Türkiyə ədəbiyyatı haqqındakı mülahizələri də Türkiyə ədəbiyyatçünaslığında bir yenilik idi. Qərbləşmə Dövrü Türk Ədəbiyyatı ilə bağlı iki iri-

həcmli tədqiqatı – *“Qərb Sivilizasiyası Qarşısında Ahmed Midhat Efendi”* və *“İlk Türk Pozitivisti və Naturalisti Beşir Fuad”* – mövcud olan Orhan Okay bu əsəri ilə ədəbiyyat tarixi tədqiqatlarına mühüm bir töhfə vermişdir. Əsərin alt başlığı *“fikirlər – janrlar – cərəyanlar – mövzular”* şəklində verilmişdir. Adından da göründüyü kimi, müəllif öz əsərində 1859-cu ildən başlayan Qərbləşmə Dövrü Türk Ədəbiyyatını xronoloji ardıcılıqla deyil, məhz ideyalar, janrlar, ədəbi birliklər və mövzular üzərindən izləyərək qərbləşmə və dəyişmə prosesini göstərməyə çalışmışdır. Bu səbəbdən bəzən eyni mövzuya müxtəlif başlıqlar altında təkrarən toxunulmuşdur.

Əsər nömrələmə aparılmadan on əsas başlıq altında qurulmuşdur. *“Qərbləşmə Dövründə Fikir Həyatına Dair Bir Təcrübə”* adlı əsas başlıq altında təqdim olunan hissədə Qərbləşmə anlayışı, Osmanlıda Qərbləşmənin dərkisi və istiqaməti üzərində dayanılmış; bu günümüzdə qədər müxtəlif formalarda davam edən “Qərbləşmə” anlayışı ilə yanaşı *“dəyişən sivilizasiya qavrayışı”*, Qərb mədəniyyətinin yeganə sivilizasiya meyarı kimi qəbul edilməsi, *“dəyişən din anlayışı”* və bunların ədəbiyyata təsiri müxtəlif nümunələrlə göstərilmişdir. Eyni zamanda, bu dəyişən qavrayışların yerinə Şinasi ilə birlikdə tədricən tətbiq olunmağa başlayan materializm və pozitivizm haqqında da müxtəlif mülahizələr irəli sürülmüşdür.

Müəllif, əsərində dövrlərə birbaşa keçid etməzdən əvvəl, Tanpınarın əsərini yazarkən izlədiyi yola bənzər şəkildə hərəkət etmiş, dövrün zihniyyət panoramasını, dəyişimin üzərində qurulduğu ideyalar toplusunu əks etdirməyə çalışmışdır. Daha əvvəl də qeyd edildiyi kimi, bu dövrü zihniyyət və fikir anlayışlarından ayrı düşünmək mümkün deyildir. Bu dövr ədəbiyyatını izah edə bilmək üçün isə, ilk növbədə, möhkəm bir ideya əsas xətti təqdim etmək zəruridir.

Kitabda ikinci olaraq isə “Batılılaşma Dövrü Türk Ədəbiyyatı” adı altında Tanzimatın I dövrü kimi adlandırılan mərhələnin ədəbi mühiti; dəyişən və ilk dəfə ortaya çıxan janrlar, mövzu və temalar əsasında izah edilmişdir. Bu dövrlə birlikdə ilk dəfə Qərbdən gələn və sanki ədəbiyyatımızın istiqamətini dəyişən “roman” janrı tərcümələri və ilk nümunələri ilə adbaad təhlil olunmuşdur. Bu janrın ayrıca bir əsas baş-

lıq altında ətraflı şəkildə işlənməsi, romanın daşdığı ictimai və sivilizasiya kodları baxımından bizim batılılaşma prosesimizdə qazandığı xüsusi yeri göstərməsi nöqteyi-nəzərindən diqqətəlayiqdir, demək olar.

Orhan Okayın əsərinin ən diqqətəlayiq və mühüm xüsusiyyəti, fikrimizcə, “II Əbdülhəmid dövrü ədəbiyyatı” adlandırmasıdır. Orhan Okay, ümumi qəbulda Tanzimatın II dövrü kimi adlandırılan, Əkrəm, Həmid, Sezai kimi adların öncülük etdiyi mərhələni Tanzimatın I dövründən – yəni Şinasi, Namıq Kamal və Ziya Paşa üçlüsünün təmsil etdiyi dövrdən ayıraraq “Ara Nəsil” və “Ədəbiyyat-ı Cədidə” ilə birləşdirir və bu üç mərhələni xüsusiyyətlərinin bir-birinə bağlanması və bir-birini tamamlaması, “ortaq bir xarakter” göstərməsi baxımından tək bir ad altında birləşdirir: II Əbdülhəmid dövrü ədəbiyyatı. Tək bir başlıq altında toplandıqda, özündə müəyyən bir inkişaf xəttini də əks etdirən bu qrupların xüsusiyyətcə demək olar ki, bütövlükdə Tanzimatın I dövründən fərqlənməsi, bu təsnif və adlandırmanı diqqətəlayiq və dəyərli edir, deyə bilərik.

Sonrakı bölmələrdə ardıcılıqla Osmanlının son dövrü ilə Cümhuriyyətin ilk illərində əsər verən ədəbi cərəyanlar və onların nümayəndələri, 1923-cü ilə qədər olan ədəbi mühit forma, janr, məzmun və ədəbi birliklər baxımından müxtəlif nümunələr əsasında oxucunun nəzəri-

nə çatdırılmışdır. “Türk ədəbiyyatının yeniləşmə dövrü ilə bağlı bəzi monoqrafik mövzular” adlı əsas bölmə isə müəllifin “ədəbiyyat və ədəbiyyat tarixi” haqqında baxış və düşüncələrini əks etdirən yazılardan ibarətdir. “Məktub” və “xatirə” kimi yeniləşmə dövrünün iki mühüm janrına toxunulan bu bölmədən sonra, dövr ədəbiyyatında tez-tez işlənən “ailə”, “İstanbul” kimi mövzulara, eləcə də “satira”ya diqqət yetirilmiş; bir sıra ziyalıların imperiyanın xilas yolu kimi gördüyü islamçılığın dövr ədəbiyyatındakı əks-sədasına və bunun ən böyük nümayəndəsi olan Akifə qısaca toxunulmuş, ardınca isə zəncir Necip Fazılacan – 1960-cı illərə qədər – bir neçə paraqrafla bağlanmış və 1960-dan sonrakı dövrün məhsuldarlığına işarə edilərək üstüörtülü şəkildə bəhs edilmişdir.

Orhan Okayın “Batılılaşma Dövrü Türk Ədəbiyyatı” adlı əsəri sahənin mühüm bir tədqiqatçısının xüsusi müşahidələrini və elmi birikimini özündə cəmləyən bir tərtib işi olması, batılılaşmanı müəyyən xronoloji çərçivə və kompozisiya daxilində fikir, mövzu, tema və forma baxımından izləyən bir quruluşa malik olması, “Ara Nəsil” və “Ədəbiyyat-ı Cədidə”ni “II Əbdülhəmid dövrü ədəbiyyatı” adı altında ayrıca bir başlıqda təhlil etməsi kimi bir çox cəhətdən Yeni Türk Ədəbiyyatı sahəsinə və ümumiyyətlə ədəbiyyat tarixi tədqiqatlarına mühüm töhfə vermişdir[Okay: 2012, s.20].

Nəticə / Conclusion

Aparılan tədqiqat göstərir ki, Orhan Okay sənət və ədəbiyyata çoxşaxəli, dərin və məsuliyyətli bir yanaşma sərgiləmişdir. O, ədəbiyyatı yalnız mətn səviyyəsində deyil, onun arxa planındakı mədəni, sosial və ideoloji təməllər əsasında təhlil etmişdir. Bu isə onun metodunun əsas xüsusiyyətlərindən biri kimi dəyərləndirilə bilər. Orhan Okay üçün sənət, keçmiş ilə gələcək arasında əlaqə yaradan, millətin ruhunu daşıyan və tarixi davamlılığı təmin edən mühüm bir vasitədir.

Onun xüsusilə Batılılaşma dövrünə dair verdiyi qiymətləndirmələr, ədəbiyyat tarixinin yalnız xronoloji faktlar silsiləsi deyil, eyni zamanda bir zihniyyət və mədəniyyət tarixi oldu-

ğunu ortaya qoyur. Bu yanaşma müasir ədəbiyyatşünaslıq üçün nümunəvi model hesab edilə bilər. Ara Nəsil və Ədəbiyyat-ı Cədidə kimi mərhələləri “II Əbdülhəmid dövrü ədəbiyyatı” çərçivəsində bütöv şəkildə dəyərləndirməsi onun orijinal və sistemli düşüncə tərzinin göstəricisidir.

Orhan Okayın sənət, mədəniyyət və ədəbiyyatla bağlı fikirləri bu gün də öz elmi aktuallığını qorumaqdadır və bu irs yeni tədqiqatlar üçün möhkəm nəzəri baza rolunu oynayır. O, yalnız yaşadığı dövrün deyil, həm də gələcək nəsillərin ədəbiyyat və mədəniyyət düşüncəsinə istiqamət verən bir fikir adamı kimi dəyərləndirilməlidir.

Ədəbiyyat / References

1. Okay M. Orhan (1971). *Abdülhak Hamid'in Romantizmi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
2. Okay M. Orhan (1998). *Konuşmalar*. Ankara: Akçağ.
3. Okay M. Orhan (2015b). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
4. Okay O. (2012). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
5. Okcu R., Tatçı M. (2020). “Orhan Okay'ın eserlerinde sanat” / *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 13, №72, s. 125–134.
6. Selçuk Mülayim (1994). *Sanata Giriş*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
7. Timuçin Afşin (2013). *Estetik Bakış*. İstanbul: Bulut Yayınları.
8. Yetkin Suut Kemal (1938). *Estetik*. İstanbul: Devlet Basımevi.